

Iz historije zadarske pomorske književnosti

Velimir Laznibat

U vrijeme hrvatskih narodnih vladara Split je bio »srce« kraljevine. Vodi glavnu političku riječ i sjedište je građanske i crkvene vlasti. Od vremena dužda Petra Orseola (XI. vijek) sve do slabih nasljednika Ludovika Anžuinca (XV. vijek) bori se Venecija s hrvatskim vladarima za prevlast na Jadranu, za gospodstvo nad dalmatinskim gradovima i otocima, u čemu i uspije početkom XV. vijeka. Za mletačkog gospodstva nad Dalmacijom upravu preuzima mali grad Zadar, najbolje utvrđeni dalmatinski grad. U prvoj četvrti XVI. vijeka broji svega 8.000 stanovnika.

Kao i u drugim gradovima, tako i u Zadru cvjeta književni rad. U Zadru se vrlo rano razvila narodna glagoljska književnost, a postoje podaci, da su postojale i neke hrvatske pjesme već u XII. stoljeću. Humanistička književnost na latinskom jeziku u XV. vijeku zaostaje po količini i vrijednosti za ostalim gradovima Dalmacije, ali se književnost na našem jeziku vrlo lijepo razvila vijek kasnije.

Najznačajniji zadarski književnik XVI. vijeka je »Ninjanin« Petar Zoranić (1508 — ?), koji je napisao prvo prozno umjetničko djelo na našem jeziku. Njegov pastirski roman »Planine« su porod hrvatske proze, ali i jedino sačuvano pišćevo djelo. Pune su rodoljubnih motiva, među kojima posebno treba istaknuti viziju »perivoja od slave«, gdje u razgovoru s vilama: Hrvaticom, Latinkom, Grkinjom i Kaldejskom kori one zemljake, koji se srame pisati hrvatskim jezikom. Na samom početku djela, u posveti Mateju Matijeviću, Zoranić piše: »U grčkoj zemlji nema ni brda, ni rijeke, ni izvora, ni stabla, što ga ne bi pjesnici opjevali i proslavili, a kod nas krajevi

Zemljopisna karta iz 1570 g.: Zadar i zadarsko područje gradovi Šibenik, Biograd i Nin

ljepši od onih ostali su uslijed naše nepomnje nijemi«. Zoranić nije zaboravio proslaviti Zadar, lijepi primorski grad, te je u »Planine« umetnuo mitsku priču o ljubavi Paprata i Stane, Neptunove lijepe kćeri. Pričom tumači ime grada, koji je tako prozvan po mjestu, koje je Neptun dao ZA DAR (Zadar) svojoj ženi Zarki.

Zadarski pjesnik Brno Krnarutić (između 1515. i 1520.—1573.) mletački je časnik, ali i roljub. On je prvi u dalmatinskoj književnosti odrazio sigetsku pogibiju 1566. u epskom djelu »Vazetje Sigeta grada«. U jednom drugom djelu pjesnik je opjevao jednu pomorsku bitku (vjerojatno kod Lepanta), ma to nema veće značenje u našoj književnosti.

Zoranićevu priču o podrijetlu Zadra povezao je pjesnik Juraj Baraković (rođen 1548. u Plemićima kod Zadra, ali je sebe uvijek nazivao Zadrani- nom, mati mu je bila Zadarka, a i njega »malacnim ditićem u Zadar poniše«; umro je 1620.) sa Slavenstvom u spjevu »Vila Slovinka«. Sa zanosom pjeva Baraković o slavenskim jezicima i veličini slavenskih naroda:

»S istoka na zapad i opet u popreč
svud zuči i dosad slovinske vrsti rič.«

Najveći dio djela opširan je panegirik gradu, dok je mitska priča o postanku Zadra najuspjeliji dio djela. Došavši u naše današnje krajeve, Nino i Sava (po kojoj se zove istoimena naša rijeka) odluče izgraditi grad na lijepoj obali. Na tom mjestu ostade živjeti njihova lijepa kći Plankita (tako se zove bunar u Zadru), koja ponajviše uživa u lovu. Jednoga dana dođe do obale, osvježi se morem i zaspi tvrđim snom. Ugleda je Neptun, plane strašću i pokuša sreću, makar nije znao radi li se o božici ili o običnoj, smrtnoj ženi. Morski bog učini djevicu materom i ženom. Njihovo potomstvo ostade živjeti na obalama oko grada Zadra.

U pjesnikovo doba pada borba oko Zadra između Hrvata i Mlečana. Iako pjesnik ima puno obzira prema Veneciji, ipak u djelu ističe vjernost Zadrana hrvatsko-ugarskom kralju (»i njemu smo htili bit virni dovika«) i s prezirom spominje Ladislava Napuljskog, koji

»bnetačkoj gospodi da Zadar u ruke
prez rati, prez buke, za mito mnju niko«.

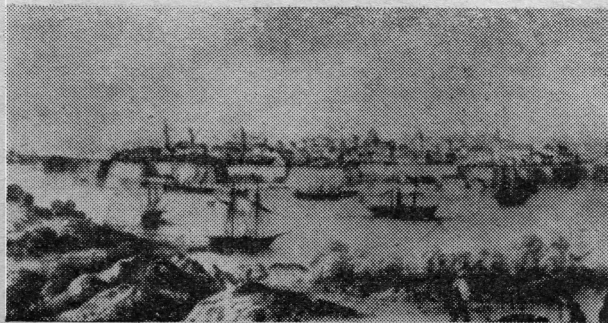
Na nekim mjestima u »Vili« naziva grad nezahvalnim, no, uza sve to, on je za svoj Zadar »i na smrt pojt spravan i glavu ostavit«. U slavu Zadra pjeva u V. pjevanju:

»Sve stvorenje po naravi,
ča mu je ljupko, tim se slavi,
a Primorje, Zadre, tobom;
zač si slavan ti sam sobom,
od mudrosti prez dna riko,
Zadre grade, naša diko!«

U XI. pjevanju («Skazanje pisni») odražava Baraković i svoju ljubav prema moru:

»Ludo pisnik more ljubi
pustif tvrdih gor visinu,
ufajuć se u tišinu
malim glavu ne izgubi«.

Nije Hvaranin Hanibal Lucić usamljen u obradi gusarenja, zarobljavanja i trgovanja robljem («Robinja»). Ima i historijskih isprava, koje nam dokazuju, da su i Dubrovčani trgovali robljem. Dovodili su ga iz Bosne na ušće Neretve i prodavali Talijanima čak i u XVI. vijeku, iako je Veliko vijeće Dubrovačke Republike 1466. zabranilo trgovati robljem i prevoziti ga dubrovačkim

Utvrdeni srednjovjekovni grad Zadar sa zidinama porušenim u drugoj polovici XIX. vijeka

brodovima. O trgovini robljem nalazimo potvrdu i u Barakovićevoj »Vili«, u stihovima:

»gdi biše trgovac, k Obrofcu putuje,
potežuć tobolac, da robje kupuje«.

Iako se naša književnost XVI. vijeka sve slabije razvija od juga prema sjeveru, ipak je Zadar lijepo podigao i upotpunio našu rodoljubnu književnost prvim romanom, književnim počecima panslavizma i mnogim drugim patriotskim djelima.